

KUNGEN, ARVET OCH VALET

Debatten om monarkins vara eller inte vara har på senare tid tagit ny fart. Mest är det dock republikaner som hörts av. Det hävdas t.ex. - av Carl Rudbeck i Svensk Tidskrift - att monarkin strider mot fundamentala demokratiska principer och mot tanken på allas lika värde och att den är en anakronism som bryter mot principen att inga ämbeten skall gå i arv. På nationaldagen betygade dock Lars Gustafsson monarkin sin trofasthet i denna tidning, vilket är gott och väl. Men han framförde också som *ultima ratio regum* den omständigheten att monarkiernas fall nästan undantagslöst har lett till gangstervälde. Detta är visserligen sant men, som Gustafsson skriver, är det enbart ett negativt argument.

För egen del finner jag det aningen osannolikt, att en modern demokrati som Sveriges skulle löpa risken att upplösas i gangstervälde enbart genom en övergång till republik. Det finns, som nedan skall framgå, många starkare *positiva* argument för monarkin, som mera tar fasta på vad monarkin aktivt bidrar och skulle kunna bidra med, än på vad den eventuellt avvärjer genom sin blotta existens.

Vad som slår mig i debatten om statsskicket är den totala avsaknaden, såväl hos Rudbeck som hos Gustafsson och överallt annars, av en diskussion kring det som saken egentligen borde gälla, nämligen distinktionen mellan *arv* och *val*. Om vi funderar lite på hur mycket av vår livssituation som vi nu levande människor kan ändra genom våra egna val och hur mycket av livssituationen som beror på val som gjorts av tidigare generationer och som vi ärvt av dem, så borde man fort och enkelt kunna finna att vårt nuvarande samhälle på gott och ont – men mest gott – bygger på det som tidigare generationer skapat. Om vi i val försöker ändra rådande förhållanden utan vidare, utifrån vad de nu levande anser vara önskvärt, utan tanke på att de rådande förhållandena byggts upp under generationer av *trial and error*, så förefaller mig risken stor för att det vi ändrar blir, inte till det bättre utan till det sämre. Samtidigt riskerar vi då också att varje generation måste uppfinna hjulet på nytt. I valsituationen riskerar vi dessutom att göra oss skyldiga till vad Hayek kallade för det konstruktivistiska misstaget, nämligen att tro att vi vet det vi inte vet, att tro att vi vet hur det goda samhället ser ut en gång för alla, och att tro att vi kan *välja* att skapa det. Det kommunistiska Sovjetunionen och det nazistiska Tyskland visar detta misstag i allt sitt elände. Vad som erfordras är i stället alltså en stor ödmjukhet inför vårt arv som, vare sig vi är medvetna om det eller inte, betyder mer för oss än de val vi kan göra. Monarkin utgör ett sätt att symboliskt medvetandegöra detta.

Men som symbol räcker monarkin inte tillräckligt långt. Konungen är ändå ”statschef”, men har inga uppgifter i staten annat än att ta emot främmande sändebud, utfärda kreditivbrev för våra ambassadörer, öppna riksmötena och att vara ordförande i utrikesnämnden. Om man eftersträvar att förankra demokratin i arvet, vilket enligt min mening är en god strävan, bör man alltså förankra demokratin i monarkin. Många har under ganska lång tid förespråkade inrättandet av en författningsdomstol. Varför inte låta kungen vara ordförande i denna domstol, såväl som i utrikesnämnden? Kungen blir då en företrädare inte för *politiken*, en uppgift han lyckligtvis slapp ägna sig åt med införandet av gällande regeringsform, utan för *rätten*. För att ytterligare understryka denna legalistiska syn på monarkins uppgift i staten, kunde man t.ex. låta denna författningsdomstol i sista hand godkänna att tillträdande statsminister utsetts på ett juridiskt riktigt sätt. Varför inte kalla denna domstol för riksråd och även låta den överta lagrådets nuvarande uppgifter?

Härigenom ges konungen alltså en uppgift i staten. Han är därmed också en symbol, dels för Sverige, dels för den rättvisa som staten avses garantera, dels för politikens och den demokratiska ordningens laglighet. Han deltar därmed i ”den stora världen”. Men genom ämbetets ärftlighet och den därigenom naturliga fokuseringen på hans familj, blir han också en symbol för ”den lilla

världen” (allt enligt Hans Zetterbergs kända begreppsbildning). Det kungliga huset blir en arketyper för familjens enhet som, genom att konungens uppgifter även omfattar ”den stora världen”, där går över i eller snarare förenas som en symbol för Sveriges enhet, för Sverige ”som familj”. Genom den arketyperiska kungliga familjen uppnås dessutom en konkret ärftlig kontakt med historien, men också, genom de barn familjen sätter till världen, en mot framtiden syftande *kontinuitet*. Den ärftliga principen sätter in staten i sitt historiska sammanhang, medan valprincipen sätter in staten i ett politiskt a-historiskt ad hoc-sammanhang. Demokratin är en tidsbunden princip, fästad vid det ögonblickliga nutida politiska valet. Monarkin står för det tidlösa historiska arvets och för den likaledes tidlösa rättens principer, men utesluter inte demokratin utan omsluter och värnar den vid varje enskilt tillfälle. Om kungen alltså är mera ”värd” i någon mening, så är han det för det han representerar och symboliserar, nämligen Sverige som demokratisk stat och som ”familj”. Som person är han givetvis inte en bättre människa än någon annan.

Lennart Eriksson
fil. kand., doktorand i sociologi

[010606]